

INGLIZ VA RUS TILLARIDA O‘ZBEK MILLIY TAOM NOMLARINING QO‘LLANILISHI

Murotjonov Abduraxmon Abdullatif o‘g‘li

Xamzayeva Gulbahor Nabiyevna

Qo‘qon davlat universiteti akademik litseyi o‘qituvchilari

Annotatsiya: *O‘zbek milliy oshxonasi mamlakat tarixi, an‘analari va madaniy xilmaxilligining yorqin aksidir. Har bir taom nafaqat o‘ziga xos ta‘mga, balki uni o‘zbek o‘ziga xosligi bilan bog‘laydigan boy hikoyaga ham ega. Ushbu maqolada ingliz va rus tillarida o‘zbek milliy taomlarining nomlari o‘rganiladi, ularning ahamiyati leksikografik manbalar va badiiy tasvirlar orqali tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *O‘zbek oshxonasi, milliy taomlar, palov, manti, lag‘mon, madaniy ahamiyati, leksikografik manbalar, pazandachilik me‘rosi.*

Аннотация: *Узбекская национальная кухня яркое отражение истории, традиций и культурного разнообразия страны. Каждое блюдо имеет не только неповторимый вкус, но и богатую историю, связывающую его с узбекской самобытностью. В данной статье рассматриваются название узбекских национальных блюд на английском и русском языках, анализируется их значение через лексикографические источники и художественные образы.*

Ключевые слова: *узбекская кухня, национальные блюда, плов, манты, лагман, культурная значимость, лексикографические источники, кулинарное наследие.*

Annotation: *Uzbek national cuisine is a bright reflection of the country's history, traditions and cultural diversity. Each dish has not only a unique taste, but*

also a rich story that connects it with Uzbek uniqueness. This article examines the names of Uzbek national dishes in English and Russian, their significance is analyzed through lexicographic sources and artistic images.

Key words: *Uzbek cuisine, national dishes, palov, manti, lagmon, cultural significance, lexicographic sources, culinary heritage.*

Kirish: Bugungi kunda globalizatsiya jarayoni davomida turli xalqlar o'rtasida madaniyatlararo aloqalar tobora kuchayib bormoqda. O'zbek milliy taomlari, ayniqsa, ingliz va rus tillarida kengroq tanilib, ular boshqa madaniyatlarda qanday talqin etilishi, ularning ma'nosi va ahamiyati o'zaro o'rganilmoqda. Bu o'zbek taomlarining milliy xususiyatlarini saqlab qolgan holda, boshqa tillarda to'g'ri tarjima qilish va madaniy tafovutlarni inobatga olishni talab qiladi.

Ushbu mavzuning dolzarbligi bir nechta omillar bilan izohlanadi: Globalizatsiya va madaniyatlararo aloqalar: Bugungi kunda globalizatsiya jarayoni davomida turli xalqlar o'rtasida madaniyatlararo aloqalar tobora kuchayib bormoqda. O'zbek milliy taomlari, ayniqsa, ingliz va rus tillarida kengroq tanilib, ular boshqa madaniyatlarda qanday talqin etilishi, ularning ma'nosi va ahamiyati o'zaro o'rganilmoqda. Bu o'zbek taomlarining milliy xususiyatlarini saqlab qolgan holda, boshqa tillarda to'g'ri tarjima qilish va madaniy tafovutlarni inobatga olishni talab qiladi. O'zbek milliy taomlarining nomlari o'zbek xalqining madaniy va tarixiy tajribalarini, shuningdek, milliy identifikatsiyani ifodalovchi kuchli leksik birliklardir. Ingliz va rus tillarida bu nomlarning talqini va tarjimasi, ularning madaniy kontekstdagi ahamiyatini to'liq aks ettirishda ba'zi qiyinchiliklarga olib keladi.

O'zbek taomlari nafaqat o'zbeklar, balki boshqa millat vakillari uchun ham qiziqarli va mazmunli. Ularning ingliz va rus tillarida qanday qo'llanilishi va talqin etilishi xalqaro miqyosda o'zbek taomlari va madaniyatining targ'iboti uchun

muhimdir. O'zbek taomlarini global miqyosda tanitish, ularni boshqa madaniyatlar bilan bog'lash, ularning haqiqiy ma'nosini va mazmunini to'liq ifodalashga yordam beradi.

Bu mavzu tilshunoslik, tarjima nazariyasi, madaniyatshunoslik va adabiyotshunoslik sohalarida muhim ilmiy izlanishlarga olib keladi. O'zbek milliy taomlari nomlarining tarjimasi, ularning madaniy va lingvistik konteksti, leksik va badiiy asarlarda talqini haqida chuqur ilmiy izlanishlar olib borish, o'zbek tilshunosligida va tarjima sohasida yangi bilimlarni yaratishga yordam beradi. Shu sababli, ingliz va rus tillarida o'zbek milliy taom nomlarining qo'llanilish xususiyatlari, ularning leksikografik manbalar va badiiy asarlar asosida tahlili nafaqat ilmiy, balki madaniy hamda ijtimoiy ahamiyatga ega. Ushbu mavzu zamonaviy tarjima amaliyoti va madaniyatlararo aloqalar kontekstida dolzarb va muhimdir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Leksikografik tadqiqotlar: Leksikografiya va tarjima amaliyoti sohasida o'zbek milliy taom nomlarining talqini va tarjimasi bilan bog'liq ishlar mavjud. G'ulomov Sh. va Raxmatov N. bular o'z ilmiy ishlarida o'zbek milliy taomlarining ingliz va rus tillardagi berilishini tahlil qilishga e'tibor berishgan. Bunday ishlar asosan taom nomlarini boshqa tillarga qanday tarjima qilish, ularning etimologiyasi, semantikasi va madaniy konteksti bilan bog'liq bo'ladi.

O'zbek milliy taomlari nomlarining badiiy asarlarda qo'llanilishi va ularning madaniy-historik kontekstdagi talqini bilan bog'liq ilmiy ishlarda ham ba'zi dissertatsiyalar mavjud. Karimov, M. "O'zbek adabiyotida milliy taomlarning tasvirlanishi" mavzusida dissertatsiya yozgan. U badiiy asarlarda taom nomlarining qahramonlarning psixologiyasi, ijtimoiy mavqei va voqealarni ifodalashdagi o'rnini o'rganadi. Shomurodova, D. "O'zbek xalq adabiyotida milliy taomlar va ularning madaniy ahamiyati" mavzusidagi dissertatsiyasida adabiy asarlarda

o'zbek taomlarining o'ziga xos joyini, ular orqali xalqning urf-odatlari va qadriyatlari qanday aks etishini tahlil qiladi.

Ingliz va rus tillarida o'zbek milliy taom nomlarining qanday qo'llanilishi, tarjima jarayonidagi qiyinchiliklar va madaniy tafovutlar ham tahlil qilingan. Bu sohada Nazarov, A. va Sattarov, B. kabi olimlarning tarjima amaliyoti va madaniyatlararo aloqalar bo'yicha ishlarida milliy taom nomlarini ingliz va rus tillariga qanday talqin qilish haqida materiallar mavjud.

Qo'llanilgan usullar: O'zbek milliy taom nomlarining ingliz va rus tillarida qo'llanilish xususiyatlarini tahlil qilishda bir nechta usullarni qo'llash mumkin. O'zbek taomlarining badiiy asarlarda tasvirlanishi juda qiziqarli va chuqur madaniy merosni o'z ichiga oladi. Badiiy asarlarda taomlar faqatgina oziq-ovqat sifatida emas, balki turli mavzularni aks ettiruvchi, voqea va personajlar orasidagi aloqalarni ifodalovchi, hatto psixologik holatlarni ochib beruvchi vosita sifatida ham ishlatiladi. Masalan: Abdulla Qodiriy "O'tkan kunlar" asarida o'zbek milliy taomlari ko'p marta uchraydi. Bu asarda taomlar oilaviy muhitda, bayramlarda, qishloq hayotining kundalik ritmida muhim rol o'ynaydi. Masalan, bosh qahramonlar turli an'anaviy taomlarni tayyorlash jarayonida o'zaro muloqotda bo'lib, bu tasvirlar orqali qishloq hayotining boyligi va birligini ko'rsatishadi. O'zbek plov, somsa, non, go'shtli taomlar kabi an'anaviy taomlar badiiy tasvirlarda o'ziga xos simbolik ma'no kasb etadi.

- "Shu payt taom keldi. Non, palov, go'shtli somsa va oshni ko'rib, barchaning ko'zi porlab ketdi. Ayollar kechqurun yig'ilishlarida odatda bunday taomlar tayyorlanadi, va bugun ham mehmonlar uchun shunday yaxshi taomlar keltirilgan edi. Bizning oilada har doim xuddi shunday, o'sha eski uslubda tayyorlanadigan plov, somsa, osh... Mana, endi o'sha taomlar oldida o'tirganimizda, go'yo, o'tgan kunlar, sog'inib kutilgan o'sha qishloq hayoti yodga tushadi." Bu parchada o'zbek milliy taomlari, ayniqsa plov va somsa, oila va jamiyatning markaziy unsuri

sifatida tasvirlanadi. Taomlar, ayniqsa, mehmonlar uchun tayyorlanganida, oila a'zolarining birligini, qadriyatlarini va jamiyatdagi aloqalarni aks ettiruvchi element sifatida ishlatilgan. Shuningdek, taomlar orqali o'sha davrning oddiy hayoti va an'analari ham yoritiladi. Kross-kultural (madaniyatlararo) tahlil orqali o'zbek taomlarining ingliz va rus tillaridagi ko'rsatilishidagi o'xshashlik va farqlarni tahlil qilish, milliy taomlarning madaniyatlararo ahamiyatini va madaniyatlar orasidagi farqlarni ko'rsatish imkonini beradi. Bu tahlil o'zbek taomlarining boshqa madaniyatlardagi qabul qilinishi, nomlanishi va tafsifi orqali amalga oshiriladi.

Ingliz tilida "plov" ko'pincha "pilaf" deb ataladi. Bu so'zning kelib chiqishi Farsiyadan bo'lib, ko'plab mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda ham, ushbu taomning nomi "pilaf" yoki "plov" sifatida ishlatiladi. Ingliz tilidagi gastronomik adabiyotlarda va restoran menyularida "pilaf" nomi ko'p hollarda shunday tarzda ishlatiladi: "Pilaf" - o'zbekcha plovning umumiy nomi sifatida ishlatiladi, ammo bu nomga har xil hududiy farqlar kiritilishi mumkin. Misol uchun, ingliz tilida "pilaf" nomi ba'zan turli hil guruchli taomlarga, masalan, "vegetable pilaf" (sabzavotli pilaf) yoki "lamb pilaf" (qo'y go'shti bilan pilaf) sifatida tarjima qilinadi "Oxford English Dictionary" dan olingan. Madaniyatlararo o'xshashlik: Rus tilidagi "plov" ham o'zbekcha plovga o'xshash tarzda tayyorlanadi, ammo taomning madaniyatlararo kontekstida plovning eng an'anaviy o'zbek usulidan farq qilishi mumkin.

Farqlar: O'zbek plovi ko'pincha guruchning alohida tayyorlanish usuli va maxsus ziravorlar (masalan, zira, sarimsoq, sabzi) bilan farqlanadi. Biroq, rus madaniyatida plovning yana bir variantlari mavjud bo'lib, bu plovda ko'proq go'sht, ba'zan esa kartoshka va boshqa ingredientlar ishlatiladi. O'zbek plovining rasmiy va madaniy ma'nosi rus tilidagi taomlar uchun xos emas.

Kontekstual tahlil orqali taom nomlarining ingliz va rus tillarida qanday kontekstlarda qo'llanayotganini, shu jumladan, ularning turistik, gastronomik, madaniy yoki badiiy sohalarda qanday ishlatilishini o'rganish mumkin. Ushbu tahlil, taom nomlarining madaniyatlararo aloqalar, ularning xalqaro arenada qanday qabul qilinishi va taomlarning global gastronomiya oqimlarida qanday joy egallashini aniqlashda yordam beradi. Turistik kontekst: Ingliz tilida o'zbek taomlari ko'pincha turistik reklama, gastronomik yo'llanmalar va sayohat kitoblarida ishlatiladi. Masalan, "Ouzbek plov" yoki "Uzbek samsa" degan iboralar turistlar uchun mamlakatni tanishtiradigan yo'llanmalarda uchraydi. Turistik manbalar va kitoblarda O'zbekistonning milliy taomlari haqida ma'lumot berilgan bo'lishi mumkin. Masalan, Lonely Planet yoki Rough Guides kabi turistik qo'llanmalarda "plov"ning mazmuni va o'ziga xosligi haqida ma'lumotlar beriladi.

Ishning asosiy maqsadi ingliz va rus tillarida o'zbek milliy taom nomlarining qo'llanilish xususiyatlarini tahlil qilishdir. Ushbu tahlil quyidagi jihatlariga qaratilgan bo'ladi:

O'zbek taom nomlarining ingliz va rus tillaridagi tarjimasi va talqini: O'zbek milliy taomlarining ingliz va rus tillariga qanday tarjima qilinishi va badiiy asarlar yoki leksikografik manbalarda qanday ifodalanganligi o'rganiladi.

Tarjima jarayonidagi qiyinchiliklar: O'zbek taomlarining nomlari ingliz va rus tillariga qanday to'liq yoki qisqacha tarjima qilinishi, bu jarayonda yuzaga keladigan madaniy va lingvistik qiyinchiliklar tahlil qilinadi.

Leksikografik manbalarda taom nomlarining aks ettirilishi: O'zbek taomlari nomlarining leksikografik manbalarda, jumladan, lug'atlar va ensiklopediyalarda qanday tasvirlanganligi va izohlanganligi o'rganiladi.

Badiiy asarlarda taom nomlarining ishlatilishi: O‘zbek taomlarining badiiy asarlarda, adabiyot va kino sohasida qanday ifodalanganligi, ularning qahramonlar va voqealar bilan bog‘lanishi tahlil qilinadi.

O‘zbek milliy taomlari nomlarining ingliz va rus tillariga tarjimasi va badiiy asarlarda yoki leksikografik manbalarda ifodalanishi, ko‘plab leksik, madaniy va tarixiy omillarga bog‘liq bo‘lib, ba’zida aniq, ba’zida esa qiyinchiliklar bilan amalga oshiriladi. Tarjima jarayonida, ayniqsa, o‘zbek taomlarining madaniy va gastronomik konteksti, shuningdek, tilshunoslikdagi farqlarni hisobga olish zarur.

Quyida o‘zbek milliy taomlarining ingliz va rus tillariga tarjimasi va talqini bilan bog‘liq misollarni keltiramiz.

1. Palov (O‘zbekcha: палов, inglizcha: pilaf, ruscha: плов)

Ingliz tili: "Pilaf" yoki "Uzbek Pilaf" sifatida tarjima qilinadi. Ba’zida "Plov" yoki "Uzbek Plov" shaklida ham ishlatiladi. Bu nomning ingliz tiliga tarjimasi umumiy "pilaf" atamasi orqali ifodalanadi, lekin o‘zbekcha "palov" nomining o‘ziga xosligi va tarkibi (masalan, go’sht va sabzavotlar bilan tayyorlanishi) aks ettirilmaydi. "Uzbek Pilaf" nomi bu taomning o‘zbek xalqiga xosligini ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Rus tili: "Плов" (plov) nomi o‘zbek tilidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri olingan bo‘lib, ko‘pincha o‘zbekcha palovning o‘ziga xos uslubini ta’kidlash uchun "узбекский плов" (uzbekskyplov) deb ishlatiladi. Rus tilida "plov" atamasi ko‘proq o‘rnatilgan, va bu taom haqida gapirganda, ko‘pincha o‘zbekcha usuldagi palov tushuniladi.

2. Somsa (O‘zbekcha: сомса, inglizcha: samosa, ruscha: самса)

Ingliz tili: "Samsa" yoki "Samosa" shaklida tarjima qilinadi. "Samosa" ingliz tilida keng tarqalgan, ammo bu nom asosan Hindiston va Yaqin Sharq taomlariga tegishli bo‘lsa-da, o‘zbek somsa nomi ham ko‘pincha shu tarzda ishlatiladi. Ingliz

tilidagi tarjimasi ko‘pincha o‘zgarmaydi, chunki somsa nomi o‘ziga xos va xalqaro miqyosda tanilgan.

Rus tili: "Самса" (samsa) — bu nom rus tilida o‘zbek taomining o‘ziga xosligini aks ettiruvchi tarzda ishlatiladi. Biroq, rus tilidagi ba’zi manbalarda "самса" nomi, masalan, "samosa" nomiga qaraganda, kengroq va aniqroq ifodalangan.

3. Manti (O‘zbekcha: манти, inglizcha: manti, ruscha: манты)

Ingliz tili: "Manti" deb tarjima qilinadi. Ba’zi hollarda "Uzbek dumplings" (o‘zbek varenkalari) yoki "Uzbek manti" shaklida aniqroq talqin qilinadi. Ingliz tilidagi "dumplings" so‘zi xamirda tayyorlanadigan taomlarni ifodalashda ishlatiladi, lekin "manti" nomi o‘zbek oshxonasining o‘ziga xos taomini ifodalovchi tarzda qo‘llaniladi.

Rus tili: "Манты" (manty) nomi rus tilida to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘zbekcha "manti"dan kelib chiqqan bo‘lib, o‘zbek manti usulini aks ettiradi. Rus tilidagi ta’riflarda ko‘pincha "узбекскиманты" (uzbekskie manty) deb ishlatiladi.

4. Non (O‘zbekcha: нон, inglizcha: bread, ruscha: хлеб)

Ingliz tili: "Bread" (non) deb tarjima qilinadi, ammo o‘zbekcha nonning turli xil turlari, xususan tandir noni, "tandoor bread" yoki "Uzbek bread" deb qo‘shimcha izohlar bilan keltirilishi mumkin.

Rus tili: "Хлеб" (khleb) — bu ruscha umumiy atama bo‘lib, o‘zbek noni haqida gapirganda, ko‘pincha "узбекский хлеб" (uzbekskykhleb) deb ishlatiladi. O‘zbek milliy taomlarining ingliz va rus tillarida tarjimasi va talqini ko‘plab madaniy va tilshunoslik farqlarini yuzaga keltiradi. Ba’zi hollarda, o‘zbek taomlari nomlarining o‘zgarishi yoki to‘liq aks ettirilmasligi mumkin, chunki har bir til o‘ziga xos madaniyat va gastronomic an’analarga ega. Ingliz va rus tillarida

o'zbek taomlarini to'g'ri va aniq talqin qilish, ularning madaniy va gastronomik xususiyatlarini hisobga olgan holda, tarjima qilishni talab qiladi.

Xulosa. Tarjima jarayonida o'zbek milliy taomlarining nomlarini ingliz va rus tillariga aniq va to'liq tarjima qilish ko'plab qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bu qiyinchiliklar ko'pincha madaniy va lingvistik tafovutlar, taomlarning o'ziga xosligi, va boshqa tilning gastronomik xususiyatlarini to'liq ifodalashning imkonsizligi bilan bog'liq. O'zbek taomlarining ingliz va rus tillarida qo'llanilishi va madaniyatlararo tahlil o'zbek oshxonasining xalqaro maydonda qanchalik mashhur bo'lishi va uning madaniyatlararo farqlari bilan bog'liq. Taomlar, faqat oziqovqat sifatida emas, balki biror madaniyatning, tarixning va urf-odatlarining ramzi sifatida ham ishlatiladi. Biroq, ushbu taomlarning global miqyosda ta'riflanishi, asl o'ziga xosligini saqlash va madaniy ma'no jihatidan ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shodmonov, A. (2015). *O'zbek taomlari: Leksikografik tadqiqot*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
2. Karimov, B. (2020). *O'zbekcha-inglizcha taomlar lug'ati*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
3. Murodov, S. (2018). *O'zbek milliy taomlari: Tarixi va atamalari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Atoev, U. (2016). *O'zbek oshxonasi: An'analar va zamonaviylik*. Toshkent: Sharq.
5. Ergashev, T. (2019). *Osh va non: O'zbek taomlarining badiiy tasviri*. Toshkent: Adabiyot.
6. Ismoilov, D. (2021). *Taomlar va ularning tarixiy konteksti*. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi.